Újabb adalékok a Felső-tiszavidéki (többnyire Tokaj-hegyaljai) borok krakkói kiviteléhez (1586-1605)

Tokaji bor útban Krakkó felé

Vinkler Bálint új kutatási eredményei a magyar–lengyel borkereskedelem történetéből

A magyar bor lengyelországi kereskedelmének évszázados kapcsolatai jól ismertek történeti emlékezetünkben. A „lengyel, magyar – két jó barát” történeti kapcsolatrendszerének talán egyik legkézzelfoghatóbb fejezete a bor útja Magyarországról Lengyelországba. De vajon mekkora mennyiségről beszélhetünk? Kik vitték a bort? Honnan indultak a kereskedők és a fuvarosok, milyen útvonalakon jutottak el Krakkóba, és kik értékesítették ott a magyar borokat? Ezekre a kérdésekre keres választ Vinkler Bálint történész, a Heves Vármegyei Honismereti Egyesület tudományos munkatársa, akinek kutatási eredményei immár angol nyelven is hozzáférhetővé váltak a nemzetközi szakmai közönség számára.

Vinkler Bálint a gyöngyösi Vachott Sándor Városi Könyvtár helyismereti részlegének és a Huszár Lajos Éremtárnak a vezetője. Történelemtudományi PhD-fokozatát 2014-ben szerezte a Debreceni Egyetemen. Fő kutatási területe a Magyarországról Lengyelországba irányuló kora újkori borkereskedelem története, amelyet elsősorban a gazdag krakkói városi levéltári forrásanyag alapján vizsgál. (Rezume 2024.)

Legújabb munkája a Felső-Tiszavidék – ezen belül elsősorban Tokaj-Hegyalja – Krakkóba irányuló borkivitelét vizsgálja az 1586 és 1605 közötti húsz esztendőben. A téma korántsem előzmények nélküli. Komoróczy György már 1944-ben, *Borkivitelünk észak felé* című monográfiájában hosszú, 1519-től 1768-ig terjedő adatsort közölt a Magyarországról Lengyelországba szállított bor mennyiségéről. Adatainak egy része bekerült a későbbi történeti szakirodalomba is. Vinkler azonban visszatért az eredeti krakkói forrásokhoz, és összevetésük meglepő eredményre vezetett: csak Krakkó esetében nagyobb magyarországi borbehozatal mutatható ki, mint amennyit a korábbi adatsor egész Lengyelországra megadott. (Újabb adalékok a Felső-tiszavid…)

A korrekció még a használt mértékegységet is érinti. Komoróczy egy magyar exporthordó űrtartalmát 151,2 literben határozta meg. A krakkói bepincézési és adójegyzékekből azonban megállapítható, hogy a korszak *vas Hungaricum* néven szereplő magyar hordója öt soproni akónak, vagyis megközelítőleg **352,5 liternek** felelt meg. A különbség jól érzékelteti, milyen jelentősége lehet annak, amikor a kutató egy sok évtizede idézett adatsor mögé néz, és ismét megszólaltatja az eredeti forrásokat.

Vinkler kutatásának egyik legfontosabb értéke éppen a forráskezelés módszerében rejlik. A vizsgált korszakból három, egymást kiegészítő krakkói gazdasági forrástípus áll rendelkezésre: a városi vámnaplók, a boradó-jegyzékek és a bepincézési jegyzőkönyvek. Egyik sem ad azonban önmagában teljes képet. A vámmentes szállítmány hiányozhat a vámnaplóból, az adómentes tétel a boradó-jegyzékből, a nem Krakkóban bepincézett bor pedig a bepincézési nyilvántartásból. A tényleges forgalom ezért csak a három forrássorozat tételes összevetésével közelíthető meg. A korábban egyetlen évre, 1597-re elvégzett vizsgálatot a szerző immár a teljes húszéves időszakra kiterjesztette.

Az eredmény önmagában is figyelemre méltó. **1586 és 1605 között 27 246 magyar exporthordó, azaz mintegy 96 042 hektoliter felső-tiszavidéki – jórészt tokaj-hegyaljai – bor érkezett Krakkóba.** Az évi átlag 1362,3 hordó volt, miközben az egyes esztendők között hatalmas különbségek mutatkoztak: 1601-ben mindössze 439, 1603-ban viszont 3328 hordót szállítottak. Vinkler a hegyaljai tizedjegyzékek bevonásával arra is rámutat, hogy az export ingadozása összefüggött a magyarországi szüreti eredményekkel.

A számok mögött azonban emberek és települések álltak. A vámnaplók segítségével 12 805 hordó esetében lehetett meghatározni a szállítmány eredetét. A vizsgálat szerint ezek jelentős részét közvetlenül Magyarországról magyar kereskedők vitték Krakkóba; a szerző számításai alapján a vizsgálható kereskedelmi forgalom mintegy hetven százaléka kapcsolódott magyar kereskedőkhöz. Különösen fontos szerepet játszottak a felvidéki szabad királyi városok: Kassa, Bártfa, Eperjes, Lőcse, Késmárk és Kisszeben. A lengyel kereskedők ezzel szemben jellemzően a határ lengyel oldalán fekvő borlerakati helyekről szállították tovább az árut. Nowy Targ, Nowy Sącz, Grybów, Biecz, Rymanów, Żmigród, Krosno, Dukla, Jaśliska, Lesko és más települések így egy kiterjedt kereskedelmi rendszer állomásaiként jelennek meg.

A kutatás egyik különösen érdekes eredménye, hogy a száraznak tűnő gazdasági feljegyzésekből lassan **egy egész kereskedelmi hálózat térképe bontakozik ki**. Ismerjük a kereskedők és kocsisok lakóhelyét, a magyarországi harmincadhelyeket, a lengyel borlerakatokat és az ezek között húzódó lehetséges útvonalakat. A tanulmányhoz készített térkép ezért több egyszerű illusztrációnál: térben jeleníti meg azt a gazdasági kapcsolatrendszert, amely Tokaj-Hegyalját és a Felső-Tisza vidékét a Felvidéken és a Kárpátokon keresztül Krakkóval kötötte össze.

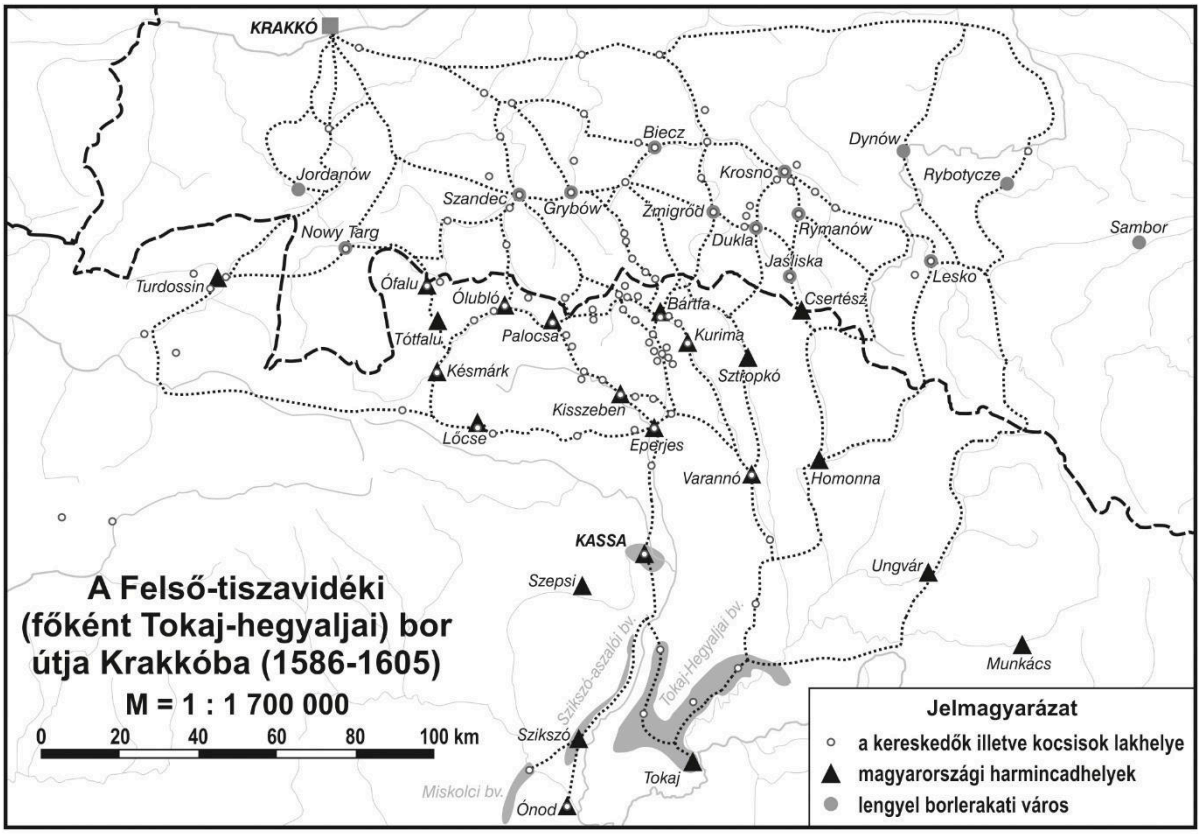
A források még ennél is közelebb engednek bennünket a korabeli kereskedelem mindennapjaihoz. Megismerhető a bor ára, különbséget lehet tenni új- és óbor, jobb és gyengébb minőség között, sőt egyes pincék készleteibe is bepillanthatunk. A „magyar” bor hordójának krakkói nagykereskedelmi ára a források alapján általában 30 és 70 lengyel forint között mozgott. A szerző az 50 forintos átlagárral számolva a vizsgált húsz év felső-tiszavidéki borforgalmának értékét **1 362 300 lengyel forintra** becsüli.

Vinkler Bálint munkája így jóval többet ad a tokaji bor történetének újabb adalékainál. Gazdaság-, társadalom- és közlekedéstörténeti adatok kapcsolódnak össze benne; a név szerint megismerhető kereskedők és fuvarosok pedig emberi szereplőkkel népesítik be a nagy távolságú kereskedelem útvonalait. Mindez egyben arra is figyelmeztet, hogy a történeti szakirodalomban hosszú ideje továbbélő adatok időről időre visszavezethetők – és visszavezetendők – eredeti forrásaikhoz.

A kutatás nemzetközi érdeklődésre is számot tarthat. Eredményeinek angol nyelvű változata **Further Additions to the Export of Wines from the Upper Tisza Region (Mostly Tokaj-Hegyalja) to Krakow (1586–1605)** címmel 2026-ban az *East Central Europe: Between the Baltic and the Adriatic* hasábjain jelent meg. A publikációval egy hosszabb ideje következetesen épülő magyar kutatási program eredményei váltak szélesebb nemzetközi szakmai közönség számára is hozzáférhetővé.

A honismereti kutatás egyik legszebb sajátossága, amikor az egyes ember, település vagy táj történetéből kiinduló vizsgálat egy nagyobb történeti összefüggés részévé válik. Vinkler Bálint munkája ezt példázza: a krakkói levéltár több mint négyszáz éves vámnaplóinak, adójegyzékeinek és pincekönyveinek tételeiből végül **emberek, városok és tájak határokon**

átívelő kapcsolatrendszere rajzolódik ki – s benne a Felső-Tiszavidék és Tokaj-Hegyalja a kora újkori Közép-Európa gazdasági vérkeringésének részeként.

Képaláírás a térképhez: *A Felső-tiszavidéki (főként Tokaj-hegyaljai) bor Krakkóba vezető útvonalai 1586–1605 között. A térkép a kereskedők és kocsisok lakóhelyeit, a magyarországi harmincadhelyeket és a lengyel borlerakati városokat is feltünteti. Térkép: Vinkler Bálint kutatása alapján.*

Szerzői ajánlásként / az ismertetés végén: *Vinkler Bálint PhD történész, a gyöngyösi Vachott Sándor Városi Könyvtár helyismereti részlegének és a Huszár Lajos Éremtárnak vezetője, a Heves Vármegyei Honismereti Egyesület tudományos munkatársa. Kutatási területe a Magyarországról Lengyelországba irányuló kora újkori borkereskedelem története.*

Sipos Attila, Heves Vármegyei Honismereti Egyesület